

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII

articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală
*(efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale în materie de
drept penal procedural)*

(Sesizarea nr. 98a/2018)

CHIȘINĂU

1 octombrie 2018

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

dlui Mihai POALELUNGI, *președinte*,
dlui Aurel BĂIEȘU,
dlui Igor DOLEA,
dlui Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dnei Oxana Țurcanu, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 3 iulie 2018,
Înregistrată la aceeași dată,
Examinând sesizarea menționată în ședință plenară publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituțională pe 3 iulie 2018, în baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin. (1) lit. g) din Codul jurisdicției constituționale, de către dl Ștefan Creangă, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, pentru controlul constituționalității articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003.

2. Autorul sesizării consideră că norma contestată încalcă prevederile articolelor 6, 7, 134 și 140 din Constituție.

3. Prin decizia Curții Constituționale din 9 iulie 2018, sesizarea a fost declarată admisibilă, fără a se prejudeca fondul cauzei.

4. În procesul examinării sesizării, Curtea Constituțională a solicitat opiniile Președintelui, Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova.

5. La ședința plenară publică a Curții autorul sesizării a fost reprezentat de către dl Gheorghe Ulianovschi, avocat. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Valeriu Kuciuk, șef al Serviciului reprezentare la Curtea Constituțională și organele de drept din cadrul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului. Guvernul a fost reprezentat de către dl Eduard Serbenco, secretar de stat.

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

ÎN FAPT

6. Articolul 458 din Codul de procedură penală prevede cazurile de revizuire a procesului penal încheiat prin hotărâre judecătorească irevocabilă. Astfel, potrivit alin. (3) pct. 4) din articolul menționat, revizuirea unei hotărâri judecătorești irevocabile poate fi cerută în cazul în care „Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”.

7. Procedura de revizuire se declanșează în baza cererii adresate procurorului de nivelul instanței care a judecat cauza în fond. În cazul motivelor prevăzute la articolul 458 alin. (3) pct. 3) și 4), procedura de revizuire se declanșează în baza cererii adresate instanței de judecată care a judecat cauza în primă instanță [articolul 460 alin. (1) din Cod].

8. Potrivit articolului 460 alin. (6¹) din Cod, dacă se constată existența motivului prevăzut la articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Cod [Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă], instanța de judecată admite prin încheiere cererea și rejudecă cauza.

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

9. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 6

Separația și colaborarea puterilor

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.”

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”

Articolul 134

Statutul [Curții Constituționale]

„(1) Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

(2) Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

(3) Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.”

Articolul 140
Hotărârile Curții Constituționale

„(1) Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2) Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate.”

10. Prevederile relevante ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, sunt următoarele:

Articolul 458
Cazurile de revizuire a procesului penal

„(1) Hotărârile judecătorești irevocabile pot fi supuse revizuirii atât cu privire la latura penală, cât și cu privire la latura civilă.

(2) Dacă hotărârea judecătorească se referă la mai multe persoane sau mai multe infracțiuni, revizuirea se poate cere pentru oricare dintre fapte sau dintre făptuitori.

(3) Revizuirea poate fi cerută în cazurile în care:

[...]

4) Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă.

[...]”

Articolul 459
Termenele de revizuire a procesului penal

„(1) Revizuirea unei hotărâri de achitare, de încetare a procesului penal, precum și revizuirea unei hotărâri de condamnare pentru motivul că pedeapsa este prea ușoară sau pentru că celui condamnat trebuie aplicată legea privitoare la o infracțiune mai gravă, se pot face numai înăuntrul termenelor de prescripție a încriminării, stabilite în articolul 60 din Codul penal, și cel mai târziu până la un an de la descoperirea circumstanțelor prevăzute în articolul 458 alin. (3).

(2) Revizuirea în favoarea condamnatului a unei hotărâri de condamnare, în caz de descoperire a circumstanțelor prevăzute în articolul 458 alin. (4), nu este limitată de nici un termen.

(3) Decesul celui condamnat nu împiedică revizuirea procesului penal, în urma descoperirii circumstanțelor prevăzute în articolul 458 alin. (4), dacă este vorba de reabilitarea condamnatului.”

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

DREPT COMPARAT

11. În Germania, Legea cu privire la Curtea Constituțională Federală, adoptată pe 12 martie 1951, stabilește la § 79 alin. (1) că hotărârile pronunțate în baza unei dispoziții legale declarate incompatibilă cu Legea fundamentală sau care au fost anulate în baza articolului 78 sau care s-au bazat pe interpretarea unei dispoziții legale pe care Curtea Constituțională Federală a declarat-o incompatibilă cu Legea fundamentală pot fi revizuite în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, pentru a se contesta o condamnare definitivă. Astfel, făcând referire la efectul pentru viitor (*ex nunc*) al hotărârilor sale, Curtea Constituțională Federală germană a menționat în hotărârea 1 BvR 1905/02 că hotărârile care nu mai pot fi contestate și care se bazează pe o prevedere legală anulată rămân intacte, i.e. existența lor nu mai trebuie pusă sub semnul întrebării. Totodată, legislatorul german a făcut o excepție de la acest principiu doar în materie penală. Nimeni nu ar trebui să fie pedepsit în baza unei legi penale neconstituționale. Din acest motiv, legislatorul german a conceput un motiv suplimentar de revizuire la § 79 din Legea cu privire la Curtea Constituțională Federală germană, prin intermediul căruia persoana condamnată să poată remedia această deficiență, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, prin anularea sau prin modificarea hotărârii judecătorești pronunțate în baza unei norme neconstituționale. În aceeași hotărâre, Curtea Constituțională a menționat că pot fi supuse revizuirii cauzele penale în care a fost pronunțată o hotărâre definitivă bazată pe un standard sau pe interpretarea unei norme de procedură penală declarată incompatibilă cu Legea fundamentală de către Curtea Constituțională Federală (a se vedea §§ 32 și 36 din hotărârea 1 BvR 1905/02, citată *supra*). De asemenea, în decizia BVerfGE 12, 338, 340, Curtea Constituțională Federală a reținut că § 79 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională Federală germană permite revizuirea hotărârii judecătorești definitive de condamnare, dacă aceasta se bazează pe o prevedere legală declarată nulă din dreptul penal material. În același timp, Curtea Federală de Justiție a notat în hotărârea BGH StB 13/96 că caracterul procedural al unei norme nu reprezintă un motiv suficient pentru a fi respinsă cererea de revizuire depusă în baza articolului 79 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, mai cu seamă atunci când norma în discuție influențează baza juridică substanțială a unei hotărâri în materie penală.

12. Până în anul 1965, toate hotărârile Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii prin care se instituiau noi standarde constituționale în materie de procedură penală aveau un caracter retroactiv, adică conduceau la

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

revizuirea hotărârilor judecătorești definitive care au fost pronunțate în baza unul standard constituțional vechi. Schimbarea jurisprudențială s-a produs odată cu hotărârea *Linkletter v. Walker*, 381 U.S. 618 [1965]. În această cauză, dl Linkletter, condamnat fiind de către un tribunal în baza unor probe obținute în mod ilegal de către ofițerii de poliție, a solicitat rejudecarea cauzei sale în baza hotărârii *Mapp v. Ohio*, 367 US 643 (1961), adoptată de către Curtea Supremă după condamnarea sa. Prin hotărârea *Mapp v. Ohio*, Curtea Supremă a reținut că toate probele obținute ca urmare a efectuării unei percheziții și a aplicării sechestrului prin încălcarea celui de-al Patrulea Amendament sunt inadmisibile și nu pot fi examinate de către un tribunal. Astfel, în cauza *Linkletter v. Walker*, Curtea Supremă a trebuit să stabilească dacă considerentele enunțate în *Mapp v. Ohio* au un caracter retroactiv (*ex tunc*). Curtea Supremă a reținut că Constituția nu interzice și nici nu impune „o regulă absolută a retroactivității”. Aprecierea caracterului retroactiv al unui standard stabilit de către Curte poate fi făcută doar printr-o examinare de la caz la caz. Curtea a motivat faptul că abuzul poliției în privința dlui Linkletter, comis până la data pronunțării hotărârii *Mapp*, nu poate fi remediat prin eliberarea tuturor deținuților care pot beneficia de soluția acestei hotărâri (i.e. *Linkletter v. Walker*). De asemenea, Curtea Supremă a menționat că aplicarea retroactivă a hotărârii *Mapp* în toate cazurile ar pune în pericol „relația delicată dintre state și federație” și ar „suprasolicita din punct de vedere financiar procesul de administrare a justiției” (*Linkletter v. Walker*, 381 U.S. 637).

13. În fine, în hotărârea *Linkletter v. Walker*, Curtea Supremă a reținut că retroactivitatea hotărârilor sale în materie penală depinde de îndeplinirea unui test alcătuit din trei părți, prin care sunt apreciate următoarele probleme: (1) scopul standardului nou-instituit; (2) măsura în care autoritățile se bazează pe standardul vechi; și (3) posibilele efecte ale aplicării retroactive a standardului nou pentru procesul de administrare a justiției.

14. Peste două decenii de la pronunțarea hotărârii *Linkletter*, Curtea Supremă și-a modificat jurisprudența, instituind, prin hotărârea *Teague v. Lane*, 489 U.S. 288 [1989], un nou test cu privire la retroactivitatea hotărârilor sale în materie penală. Noul test a fost aplicat într-o hotărâre ulterioară, și anume în *Schriro v. Summerlin*, 542 U.S. 348 [2004], care a clarificat modul de aplicare a testului *Teague*. Astfel, în hotărârea *Schriro*, dl Summerlin, condamnat fiind de către un tribunal la pedeapsa capitală pentru comiterea unui omor, a solicitat rejudecarea cauzei sale în baza hotărârii *Ring v. Arizona*, 536 US 584 (2002), adoptată de către Curtea Supremă după condamnarea sa. Prin hotărârea *Ring*, Curtea Supremă a reținut că dreptul de a fi judecat de o curte cu jurați, garantat de cel de-al

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

Șaselea Amendament, presupune că doar jurații, nu și judecătorul, pot stabili pedeapsa capitală pentru comiterea unei infracțiuni. Astfel, în hotărârea *Schriro v. Summerlin*, Curtea Supremă a trebuit să aprecieze dacă *Ring v. Arizona* are un caracter retroactiv (*ex tunc*).

15. În acest sens, Curtea Supremă a Statelor Unite a reținut că, atunci când o hotărâre a sa stabilește un „standard nou” în materie penală, el este aplicabil în toate cazurile penale pendinte. Cu toate acestea, în privința condamnărilor definitive, standardul poate fi aplicat cu anumite excepții.

16. În partea referitoare la noile standarde de drept penal *substanțial* stabilite printr-o hotărâre a sa, Curtea Supremă a menționat că, în general, acestea se aplică retroactiv. Constituie asemenea exemple hotărârile prin care se interpretează prevederile unei norme penale și se restrânge câmpul de aplicare al acesteia (*Bousley v. United States*, 523 US 614 [1998]), precum și hotărârile prin care o anumită conduită sau anumite persoane care cad sub incidența legii penale sunt poziționate dincolo de competența statului de a le pedepsi (*Teague v. Lane*, 489 U. S. 288, 311 [1989]). Noile standarde de drept penal *substanțial* sunt aplicabile în mod retroactiv, pentru că „există în mod necesar un risc semnificativ ca un inculpat să fie condamnat pentru comiterea unei fapte pe care legea nu o incriminează sau ca acestuia să-i fie aplicată o pedeapsă pe care legea nu i-o poate impune” (*Schriro*, 542 U.S. 352).

17. Cu referire la efectul retroactiv (*ex tunc*) al noilor standarde de drept penal *procedural* stabilite printr-o hotărâre a Curții, Curtea Supremă a menționat că, în general, acestea nu operează retroactiv. Noile standarde procedurale stabilite printr-o hotărâre a Curții nu instituie o clasă de persoane condamnate pentru conduite pe care legea nu le consideră penale, ci creează doar posibilitatea ca persoana care a fost condamnată în baza unei proceduri invalidate să fie achitată. Astfel, standardele *procedurale* prezintă o „legătură mai mult speculativă cu nevinovăția persoanei”, în comparație cu standardele de drept penal *substanțial*. Având în vedere acest fapt, Curtea Supremă a atribuit un efect retroactiv [*ex tunc*] doar unui set redus de „standarde de procedură penală – de o importanță crucială (*watershed*) – care au repercusiuni în privința caracterului echitabil și corectitudinii fundamentale a procesului penal” (*Teague v. Lane*, 489 U. S. 311). În același timp, faptul că un nou standard de procedură penală este „fundamental” într-un sens abstract nu e suficient în sine. Astfel, Curtea Supremă a Statelor Unite a menționat că, pentru a califica un standard de procedură penală ca având o importanță crucială, hotărârea care îl stabilește trebuie să respecte două cerințe. În primul rând, trebuie să „schimbe înțelegerea Curții referitoare la elementele procedurale esențiale pentru un proces echitabil”. În al doilea rând, hotărârea Curții trebuie să stabilească un

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

standard „fără de care probabilitatea unei condamnări corecte este diminuată în mod serios” (*Schiro*, 542 U.S. 352). Așadar, în cauza *Schiro v. Summerlin* (a se vedea § 14 din prezenta hotărâre), Curtea Supremă a Statelor Unite a menționat că prin constatarea faptelor de către un judecător, și nu de către jurați, așa cum prevede hotărârea *Ring*, în cazul stabilirii pedepsei capitale pentru comiterea infracțiunii de către dl Summerlin, nu a fost diminuată în mod serios corectitudinea procesului penal. Astfel, Curtea Supremă a stabilit că standardul de procedură penală, stabilit prin hotărârea *Ring*, nu este de o importanță crucială (*watershed*) și, prin urmare, nu retroactivează.

18. Un alt caz care contribuie la înțelegerea criteriilor instituite prin testul *Teague*, referitoare la aprecierea retroactivității standardelor procedurale stabilite printr-o hotărâre a Curții, este hotărârea *Whorton v. Bockting*, 549 US 406 (2007). În această cauză, dl Bockting a fost condamnat la detenție pe viață pentru comiterea infracțiunii de agresiune sexuală în baza mărturiilor indirecte, deoarece victima infracțiunii a refuzat să depună mărturie. Dl Bockting a fost condamnat fără să-i fie acordată posibilitatea interogării părții vătămate, care era singurul martor deținător de probe directe împotriva sa. Dl Bockting a solicitat rejudecarea cauzei sale, în baza hotărârii *Crawford v. Washington*, 541 US 36 (2004), adoptată de către Curtea Supremă după condamnarea sa. Prin hotărârea *Crawford*, Curtea Supremă a reținut că mărturiile indirecte depuse în afara instanței de către un martor sunt admisibile doar în cazul în care acuzatul a avut posibilitatea să-l interogheze înainte de a fi judecat. Astfel, în hotărârea *Whorton v. Bockting*, Curtea Supremă a trebuit să aprecieze dacă standardul instituit prin *Crawford v. Washington* este un standard de procedură penală de o importanță crucială care se aplică în mod retroactiv (*ex tunc*). În această cauză, Curtea Supremă a Statelor Unite a menționat că *Crawford* a anunțat un „standard nou” de drept penal *procedural*, însă acesta nu se încadrează în cele două excepții stabilite prin hotărârea *Teague*. Curtea a reținut că standardul stabilit prin *Crawford* era „important” în sensul testului *Teague*, însă nu atât de „crucial”, el neavând un „câmp de aplicare atât de larg” sau nefiind „central” precum standardul stabilit prin hotărârea *Gideon* (referitoare la dreptul la apărare), ultimul fiind „esențial pentru corectitudinea” sistemului judiciar. Având în vedere faptul că standardul stabilit în hotărârea *Crawford* nu îndeplinea criteriile unui standard de procedură penală de o importanță crucială, Curtea a decis că restricțiile referitoare la mărturiile indirecte nu sunt aplicabile în mod retroactiv.

19. Potrivit Curții Supreme a Statelor Unite, regulile de procedură penală de o importanță crucială care au repercusiuni asupra caracterului echitabil și corectitudinii fundamentale a procesului penal sunt unele reduse (*Schiro v.*

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

Summerlin, 542 U.S. 352 [2004]). Până în prezent, doar în cauza *Gideon v. Wainwright*, 372 U. S. 335 [1963] Curtea Supremă a Statelor Unite a recunoscut faptul că dreptul inculpatului de a fi reprezentat de către un avocat în cadrul tuturor ședințelor de judecată atunci când este judecat pentru comiterea unei infracțiuni grave reprezintă un standard de procedură penală de o importanță crucială, care are repercusiuni asupra echității și corectitudinii fundamentale a procesului penal.

20. În Olanda, Curtea Supremă de Justiție a oferit în hotărârea nr. 11/05421 din 12 martie 2013 o nouă interpretare pentru infracțiunea de viol, prevăzută de articolul 242 din Codul penal, stabilind, în acest sens, că sărutul francez, chiar dacă aplicat forțat, nu poate constitui o „penetrare sexuală a corpului”. Totodată, Curtea Supremă a menționat că noua sa interpretare a noțiunii de viol nu poate fi considerată o circumstanță de fapt nouă care le-ar permite celor condamnați pentru comiterea infracțiunii de viol să solicite revizuirea cauzei. În consecință, relevanța noii interpretări a infracțiunii de viol stabilite de către Curte a fost limitată la cazul examinat (*inter partes*) și la cazurile care pot apărea în viitor (*ex nunc*).

21. În Belgia, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale, prin Hotărârea nr. 56/2002 din 28 martie 2002, anumite prevederi din Codul de procedură penală care reglementau o procedură simplificată de soluționare a unor cauze. Motivul de neconstituționalitate a constat în faptul că noua procedură instituită era reglementată în mod deficitar. Totodată, având în vedere consecințele efectului retroactiv al declarării neconstituționalității asupra procedurilor penale finalizate, dificultățile cu care s-ar confrunta procurorii și instanțele judecătorești, precum și amenințarea drepturilor victimelor, Curtea Constituțională a Belgiei a considerat că hotărârile judecătorești cu efect *res judicata* pronunțate până la hotărârea ei trebuie menținute.

22. În Portugalia, hotărârile Tribunalului Constituțional prin care este declarată neconstituțională o prevedere legală nu acordă în mod automat posibilitatea revizuirii hotărârilor judecătorești definitive pronunțate în cauze penale. Astfel, articolul 282 alin. (3) din Constituția Portugaliei prevede că hotărârile judecătorești pronunțate în baza unei norme declarate neconstituțională își păstrează caracterul de *res judicata* atât timp cât Tribunalul Constituțional nu decide altfel. Această prevedere se limitează la normele cu caracter penal, disciplinar și contravențional, al căror conținut a fost mai puțin favorabil pentru persoana judecată.

23. Legea nr. 2/1979 cu privire la Tribunalul Constituțional al Spaniei prevede la articolul 40 alin. (1) că hotărârile prin care anumite legi, regulamente sau acte cu caracter normativ sunt declarate neconstituționale nu pot servi ca bază pentru revizuirea procedurilor încheiate prin hotărâre

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

judecătorească cu putere de *res judicata* în care s-au aplicat legi, reglementări sau acte normative declarate neconstituționale. Fac excepție de la această regulă procedurile penale și cele contravenționale referitoare la o procedură de sancționare, în cazul în care nulitatea regulii aplicate ar presupune o reducere a pedepsei sau a sancțiunii sau excluderea, scutirea ori limitarea răspunderii.

24. Constituția Poloniei prevede la articolul 190 alin. (4) că hotărârile Tribunalului Constituțional cu privire la neconformitatea cu Constituția a unui acord internațional sau a unui act normativ în baza căruia a fost pronunțată o hotărâre judecătorească definitivă, o decizie administrativă definitivă sau o hotărâre cu privire la alte probleme reprezintă un motiv pentru redeschiderea procedurii, revizuirea unei decizii sau a altei soluții în conformitate cu condițiile și procedurile aplicabile în cazul acestora. Astfel, în hotărârea SK 60/05 din 7 septembrie 2006, Tribunalul Constituțional al Poloniei a examinat constituționalitatea unei prevederi din Codul de procedură penală, care stabilea „impedimente formale” pentru revizuirea hotărârilor judecătorești definitive în baza unei hotărâri a Tribunalului Constituțional. În acest sens, Tribunalul Constituțional al Poloniei a reținut că, atunci când se pronunță în privința neconstituționalității unei prevederi legale care stă la baza unei hotărâri judecătorești într-o cauză penală, revizuirea procedurii este permisă fără vreo condiție preliminară. De asemenea, Tribunalul Constituțional a menționat că beneficiari ai hotărârii adoptate pot fi atât persoana care a sesizat Tribunalul cu problema de neconstituționalitate, cât și persoana în privința căreia a fost pronunțată o hotărâre judecătorească definitivă, indiferent dacă este una de condamnare, de achitare sau de o altă natură. Cu privire la procedurile penale de revizuire pendinte bazate pe dispozițiile declarate neconstituționale prin hotărârea menționată, Tribunalul Constituțional a notat că, indiferent de subiectul care a inițiat procedura de revizuire (procurorul sau condamnatul), nu poate fi adoptată o hotărâre care ar agrava situația condamnatului.

25. În Ungaria, Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede, la articolul 45 alin. (6), că Curtea Constituțională va dispune revizuirea procedurilor penale sau a procedurilor contravenționale încheiate printr-o hotărâre definitivă bazată pe o prevedere legală care este contrară Legii fundamentale, în cazul în care anularea prevederii legale ar conduce la reducerea sau la scutirea de pedeapsă, sau de o altă măsură aplicată, sau ar conduce la scutirea sau la limitarea răspunderii penale ori contravenționale.

26. În Albania, Legea nr. 8577 din 10 februarie 2000 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale prevede cazurile în care hotărârile Curții Constituționale pot avea efect retroactiv. În privința pedepselor pronunțate, inclusiv dacă au fost executate, dacă hotărârile Curții au o

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

legătură directă cu implementarea legii sau a actului normativ anulat, ele au efect retroactiv [articolul 77 alin. (7) lit. a) din Lege].

27. În Avizul referitor la proiectul de lege cu privire la Curtea Constituțională a Republicii Azerbaidjan, adoptat la cea de-a 50-a sesiune plenară, Veneția, 8-9 martie 2002, CDL-AD(2002)005-e, Comisia de la Veneția a menționat următoarele:

„11. [...] Curții Constituționale poate să-i fie acordată posibilitatea de a decide în privința efectelor hotărârilor sale (abrogarea *ex nunc*, anularea *ex tunc*) **în fiecare caz particular**. În cazul anulării retroactive (*ex tunc*), plângerea constituțională individuală are ca rezultat o hotărâre cu efect *erga omnes*, pentru că norma juridică pe care se baza actul judiciar sau administrativ contestat este declarată nulă și neavenită. Astfel, alte acte bazate pe aceeași normă ar deveni și ele nule. În acest caz, principiile remediei individual, pe de o parte, și securitatea juridică, pe de altă parte, trebuie puse în balanță.

12. Cel puțin hotărârile judecătorești pronunțate în cauzele penale trebuie revizuite de către tribunalele de drept comun ca urmare a abrogării *ex nunc* a normei penale pe care s-au bazat. La cererea deținuților sau din oficiu, tribunalele de drept comun de ultim nivel trebuie să revizuiască alte cauze penale ca urmare a anulării normei penale pe care s-au bazat aceste condamnări. Este de neconceput ca o persoană să rămână în detenție din cauza unei hotărâri bazate pe o normă neconstituțională. Prin urmare, este necesară o altă excepție de la principiul *res judicata*. [...]”

ÎN DREPT

A. ADMISIBILITATEA

28. Prin decizia sa din 9 iulie 2018, Curtea a reținut că obiectul prezentei sesizări îl constituie articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003. Verificarea constituționalității acestui tip de act normativ ține de competența sa *ratione materiae*, potrivit articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție.

29. De asemenea, conform articolelor 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin. (1) lit. g) din Codul jurisdicției constituționale, deputații au prerogativa sesizării Curții Constituționale.

30. Curtea a reținut că norma contestată nu a mai fost supusă controlului de constituționalitate.

31. Curtea a mai observat că autorul sesizării a susținut că prevederile contestate sunt contrare articolelor 6, 7, 134 și 140 din Constituție.

32. Cu privire la contestarea normei criticate în raport cu articolele 6 și 134 din Constituție, care reglementează, pe de o parte, separația și colaborarea puterilor, iar pe de altă parte, statutul Curții Constituționale,

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

Curtea a notat că autorul sesizării nu a prezentat argumente care ar demonstra incidența acestor articole.

33. Cu referire la aplicabilitatea articolului 140 din Constituție – „Hotărârile Curții Constituționale”, Curtea a reținut că textul „legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale” de la alineatul (1), la care face referire autorul sesizării, reglementează efectul pentru viitor (*ex nunc*) al hotărârilor Curții, în timp ce norma contestată se referă la efectul retroactiv (*ex tunc*) al hotărârii în discuție, efect care nu își găsește reglementarea expresă în Constituție. De altfel, în jurisprudența sa, Curtea a menționat că prevederile referitoare la efectul pentru viitor al hotărârilor sale nu sunt incidente în cazul în care se solicită revizuirea unei hotărâri judecătorești în baza existenței unei hotărâri a Curții Constituționale prin care s-a declarat neconstituțională prevederea legală aplicată în cauză. În această situație, trebuie aplicate prevederile articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală (DCC nr. 81 din 18 noiembrie 2016, § 29). Așadar, având în vedere faptul că articolul 140 din Constituție reglementează doar efectul pentru viitor al hotărârilor Curții Constituționale, norma contestată nu poate fi examinată prin prisma acestei prevederi. Prin urmare, articolul 140 din Constituție este inaplicabil.

34. Așadar, pentru a elucida aspectele abordate în sesizare, Curtea a considerat că trebuie să opereze cu prevederile articolului 7 din Constituție, care garantează supremația Constituției.

35. Prin urmare, Curtea a constatat că sesizarea nu poate fi respinsă ca inadmisibilă și că nu există niciun alt motiv de sistare a procesului, în conformitate cu prevederile articolului 60 din Codul jurisdicției constituționale.

B. FONDUL CAUZEI

PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 7 DIN CONSTITUȚIE

1. Argumentele autorului sesizării

36. În motivarea sesizării, autorul acesteia susține că articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală, care prevede că „revizuirea poate fi cerută în cazul în care Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”, este interpretată astfel încât, în cauzele penale, revizuirea hotărârilor judecătorești irevocabile este posibilă doar dacă Curtea Constituțională a

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

declarat neconstituțională o prevedere din Codul penal aplicată în cauza respectivă.

37. Astfel, autorul sesizării menționează că o asemenea interpretare a normei contestate contravine articolului 7 din Constituție, pentru că ea exclude posibilitatea revizuirii hotărârilor judecătorești irevocabile în cazul declarării de către Curtea Constituțională a neconstituționalității unei prevederi din Codul de procedură penală aplicate în cauza respectivă.

2. Argumentele autorităților

38. În opinia sa, Președintele Republicii Moldova menționează că articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală nu stabilește o distincție între normele substanțiale și cele procedurale declarate neconstituționale, fapt ce semnifică că revizuirea poate fi cerută în ambele cazuri. Astfel, Președintele susține că interpretarea contestată de către autorul sesizării, potrivit căreia revizuirea hotărârilor judecătorești irevocabile este posibilă doar dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională o prevedere din Codul penal, este eronată. În același timp, Președintele susține că norma contestată nu trebuie declarată neconstituțională din motiv că este interpretată eronat, deoarece acest fapt ar atrage după sine lipsirea persoanelor de un remediu efectiv împotriva hotărârilor judecătorești irevocabile bazate pe o prevedere legală declarată neconstituțională.

39. Parlamentul Republicii Moldova consideră că interpretarea articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală, contestată de către autorul sesizării, este una arbitrară, deoarece norma citată nu stabilește o distincție între normele substanțiale și cele procedurale declarate neconstituționale. Astfel, Parlamentul susține că interpretarea contestată contravine jurisprudenței Curții Constituționale în partea ce ține de efectele hotărârilor sale în domeniul revizuirii.

40. În opinia prezentată de Guvern se menționează că articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală nu stabilește o distincție între normele substanțiale și cele procedurale declarate neconstituționale, fapt care presupune că revizuirea poate fi cerută în ambele cazuri. În același timp, Guvernul susține că, pentru a fi solicitată revizuirea, norma declarată neconstituțională trebuie să fie aplicată la pronunțarea hotărârii judecătorești irevocabile și ca prin aplicarea ei să încalce drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, iar consecințele grave ale încălcării să nu se poată remedia decât pe calea revizuirii. În final, Guvernul menționează că sesizarea trebuie respinsă, deoarece autorul acesteia nu

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

invocă o problemă de constituționalitate, ci contestă modul de aplicare a normei criticate.

3. Aprecierea Curții

41. Constituția reglementează unele aspecte privind efectul în timp al hotărârilor Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o anumită prevedere legală. Articolul 140 alin. (1) din Constituție prevede că legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale. Curtea menționează că textul „din momentul adoptării hotărârii” din norma constituțională citată se referă la efectul *ex nunc* al hotărârilor Curții Constituționale, fapt care presupune că acestea produc efecte pentru viitor. În același timp, toate hotărârile judecătorești bazate pe norma declarată neconstituțională rămân intacte, fiind guvernate de principiul *res judicata*. Pe de altă parte, din momentul adoptării hotărârii Curții, norma declarată neconstituțională „dispare din fondul activ al legislației” (HCC nr. 33 din 10 octombrie 2013, § 57) și, prin urmare, nu poate fi aplicată în cazurile care pot apărea după adoptarea hotărârii în discuție. În această situație, există un echilibru abstract între principiul certitudinii juridice și principiul legalității. Primul principiu domină trecutul, iar cel de-al doilea decide viitorul.

42. Al doilea efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale este prevăzut de articolul 26 alin. (5) teza a II-a din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, care prevede că, prin hotărârea sa, Curtea poate stabili că unele acte intră în vigoare la data publicării sau la data indicată în acestea. Curtea menționează că textul „la data indicată în ele” din norma menționată se referă la efectul *pro futuro* al hotărârii Curții Constituționale, fapt care presupune că Curtea poate amâna efectele hotărârii sale pentru o dată ulterioară adoptării acesteia. Amânarea efectelor hotărârii Curții are în vedere ideea potrivit căreia, deși prevederea legală este declarată neconstituțională, ea continuă să fie aplicată în cauzele care apar între data adoptării hotărârii Curții și data indicată în hotărâre. Efectul dispariției normei declarate neconstituționale din fondul activ al legislației intervine începând cu data menționată în hotărâre. Beneficiile efectului *pro futuro* constau în evitarea lacunelor de reglementare prin instituirea unei perioade tranzitorii pentru ca legislatorul să modifice norma declarată neconstituțională și, totodată, să fie evitate, de exemplu, consecințele financiare sau de alt ordin ale unei asemenea hotărâri pentru societate. În același timp, prin amânarea efectelor hotărârii Curții, pârguia balanței pe care stau, pe de o parte, principiul securității raporturilor juridice și, pe de altă parte, principiul legalității înclină în favoarea celui dintâi.

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

43. În același timp, Curtea menționează că aplicarea sistematică a efectului *ex nunc* sau *pro futuro* poate descuraja persoanele să-i solicite Curții examinarea constituționalității unor prevederi legale.

44. Din acest motiv, legislatorul a reglementat și un al treilea efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale, menționat implicit în norma contestată de către autorul sesizării, care prevede posibilitatea revizuirii hotărârii judecătorești irevocabile pronunțate într-o cauză penală, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legală aplicată în acea cauză. Astfel, în situația revizuirii, hotărârea Curții Constituționale manifestă un efect retroactiv (*ex tunc*).

45. În plan temporal, executarea hotărârilor prin care se declară neconstituționalitatea unei prevederi legale ține atât de efectul pentru viitor al acestora, care se manifestă prin excluderea normei din fondul activ al legislației, cât și de efectul retroactiv, manifestat prin combaterea, pe calea revizuirii, a consecințelor produse de norma declarată neconstituțională. Dacă efectul pentru viitor al hotărârilor Curții este reglementat de articolul 140 alin. (1) din Constituție, efectul retroactiv se bazează pe un principiu general, i.e. principiul supremației Constituției, garantat de articolul 7 din Legea fundamentală.

46. Curtea reține că efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale reprezintă o redresare a consecințelor negative ale procedurilor penale soluționate definitiv prin aplicarea unei norme declarate neconstituționale. De altfel, în Hotărârea nr. 16 din 25 iunie 2013, Curtea a reținut că posibilitatea revizuirii unei hotărâri judecătorești pronunțate cu încălcarea Constituției reprezintă singura modalitate de contracarare a efectelor unei legi care contravine principiilor constituționale. De asemenea, Curtea a menționat că neretroactivitatea hotărârilor sale nu poate prevala în situația în care la baza hotărârilor judecătorești stau dispoziții legale care contravin drepturilor și libertăților fundamentale și sunt declarate neconstituționale (§§ 66 și 68). De aici rezultă faptul că hotărârile judecătorești irevocabile bazate pe prevederi legale declarate neconstituționale pot fi revizuite. Astfel, spre deosebire de celelalte efecte în timp ale hotărârilor Curții, în situația efectului retroactiv, pârghia balanței pe care stau principiul securității raporturilor juridice și principiul legalității înclină în favoarea celui din urmă.

47. În același timp, Curtea menționează că retroactivitatea în sine poate genera consecințe imprevizibile dacă nu este moderată de anumite condiții prevăzute de lege sau de jurisprudență. Din acest considerent, efectul retroactiv al hotărârilor Curții trebuie să funcționeze sub un control amănunțit.

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

48. Legislatorul nu i-a acordat Curții competența expresă de a stabili efectul retroactiv al hotărârilor sale, așa cum a făcut-o în cazul efectului *pro futuro*. Totuși, redactorii Constituției au adoptat un limbaj constituțional general, care le impune judecătorilor constituționali sarcina de a da un conținut concret garanțiilor articolului 7 din Constituție.

49. Curtea reține că, din perspectiva articolului 7 din Constituție, hotărârile Curții Constituționale nu pot retroactiva în mod automat, ci pot retroactiva doar dacă Curtea Constituțională menționează expres acest fapt. În caz contrar, hotărârea Curții este aplicabilă doar pentru viitor.

50. Astfel, Curtea va examina dacă norma contestată din Codul de procedură penală limitează sau nu posibilitatea revizuirii hotărârii judecătorești irevocabile bazate pe o normă declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională, având în vedere jurisprudența instanțelor de drept comun în acest domeniu și alte prevederi legale relevante.

51. Astfel, Curtea observă că, în procedura de revizuire, unele instanțe de judecată consideră că hotărârile Curții Constituționale, în special în domeniul procedurii penale (e.g. HCC nr.12 din 14 martie 2015; HCC nr. 26 din 23 noiembrie 2010), produc efecte doar pentru viitor și, astfel, resping cererile de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile bazate pe norme declarate neconstituționale (a se vedea cazul Bogdanov Valentina, decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 17 martie 2014; decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 13 august 2014, dosarul nr. 1ra-1300/2014; cazul Evtodiev Vitalie, sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, din 9 noiembrie 2015; decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 14 aprilie 2017; decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 27 martie 2018, dosarul nr.1a-1965/17). Totodată, Curtea a remarcat faptul că unele instanțe de judecată resping cererile de revizuire depuse în baza articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală, invocând faptul că „Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 23 noiembrie 2010 prin care a fost declarat neconstituțional articolul 63 alin. (6) din Codul de procedură penală a existat la momentul examinării cauzei penale în fond și nu poate constitui temei de revizuire, dar trebuie să constituie un temei de verificare în cadrul examinării cauzei în fond” (a se vedea cazul Lungu Mihail, decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27 septembrie 2017, care a fost menținută prin deciziile Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 7 februarie 2018, dosarul nr. 1ra-320/2018, și din 12 iulie 2018, dosarul nr. 4-1re-138/2018).

52. În același timp, Curtea constată că, în afară de cazul procedurilor de revizuire, efectele hotărârilor Curții Constituționale prin care se declară neconstituționale norme din Codul de procedură penală sunt apreciate în

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

mod diferit. Astfel, unele instanțe consideră că hotărârile Curții Constituționale au efect pentru viitor (*ex nunc*) (deciziile Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 9 octombrie 2012, dosarul 1ra-904/12, din 22 noiembrie 2016, dosarul nr. 1ra-1771/2016, din 15 noiembrie 2016, dosarul nr. 1ra-1512/2016, din 13 decembrie 2016, dosarul nr. 1ra-1772/2016, din 25 iulie 2017, dosarul nr. 1ra-1003/2017 din 2 martie 2017, dosarele nr. 4-1re-192/16 și nr. 4-1re-2/17; decizia Colegiului judiciar al Curții de Apel Cahul din 1 martie 2016, dosarul nr. 05-1a-1392-02112015; decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 22 aprilie 2016, dosarul nr. 1a-178/16).

53. Cu toate acestea, există instanțe judecătorești care consideră că hotărârile Curții Constituționale au efect retroactiv (*ex tunc*) (deciziile Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 7 februarie 2017, dosarul nr. 1ra-50/2017, din 18 iulie 2017, dosarul nr. 1ra-184/2017; decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25 octombrie 2017; decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27 iunie 2017, dosarul nr. 1a-413/17; decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 20 aprilie 2011; sentința Judecătorei Strășeni din 18 decembrie 2015, dosarul nr. 1-19/2015; sentința Judecătorei Sângerei din 22 decembrie 2010, cazul Vultur Vadim).

54. Astfel, având în vedere faptul că efectele hotărârilor Curții Constituționale în materie de procedură penală sunt apreciate în mod diferit de către instanțele de judecată și că această problemă este una de constituționalitate, pentru că problema calității legii – așa cum este interpretată aceasta – face incidente garanțiile constituționale, Curtea consideră necesar să menționeze următoarele.

55. Cu privire la efectul în timp al hotărârilor Curții Constituționale în cazul revizuirii, Curtea observă că Constituția, Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul de procedură penală nu prevăd în mod expres faptul că în cadrul procedurii de revizuire hotărârile Curții Constituționale au efect retroactiv (*ex tunc*). Totuși, Curtea Constituțională a analizat în jurisprudența sa efectul retroactiv al hotărârilor sale în procedura de revizuire (e.g. HCC nr. 16 din 25 iunie 2013; HCC nr. 33 din 10 octombrie 2013; DCC nr. 81 din 18 noiembrie 2016). În ciuda acestui fapt, jurisprudența instanțelor naționale în acest domeniu este una neuniformă, fapt care face incertă aplicarea articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală (a se vedea §§ 51-53 din prezenta hotărâre).

56. Cu referire la interpretarea articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală, potrivit căreia revizuirea hotărârilor judecătorești irevocabile este posibilă doar dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională o prevedere din Codul penal aplicată în cauza respectivă,

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

Curtea consideră că aceasta se bazează pe un singur raționament, și anume pe cel potrivit căruia norma declarată neconstituțională trebuie să afecteze fondul cauzei, în caz contrar cererea de revizuire trebuind respinsă. Așadar, potrivit interpretării avansate, doar normele din Codul penal pot afecta fondul cauzei.

57. În acest context, Curtea observă că textul articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală nu face o asemenea deosebire. Dimpotrivă, el stabilește că „revizuirea poate fi cerută dacă Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă”. Astfel, din expresia „prevederea legii” de la articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Cod este evident faptul că baza de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile este formulată în termeni generali care nu se referă doar la o anumită categorie de norme penale, i.e. substanțiale sau procedurale. În același timp, Curtea constată că nici jurisprudența constituțională a altor state nu exclude posibilitatea revizuirii unui caz în care norma declarată neconstituțională are un caracter procedural (a se vedea jurisprudența germană, § 11; americană, §§ 12-19; polonă, § 24). Dimpotrivă, jurisprudența Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii demonstrează, prin instituirea testului *Linkletter*, iar mai recent prin instituirea testului *Teague*, că hotărârile prin care sunt considerate neconstituționale anumite prevederi de procedură penală pot retroactiva dacă sunt îndeplinite anumite cerințe (a se vedea §§ 12-19 din prezenta hotărâre). De asemenea, jurisprudența germană a Curții Constituționale Federale (hotărârea 1 BvR 1905/02) și cea a Curții Federale de Justiție (hotărârea BGH StB 13/96) relevă că revizuirea poate fi cerută dacă norma procesual-penală declarată neconstituțională influențează baza juridică substanțială a hotărârii definitive.

58. Mai mult, în jurisprudența sa, Curtea s-a referit la posibilitatea revizuirii hotărârii judecătorești irevocabile bazate pe o normă de procedură penală declarată neconstituțională. Astfel, Curtea a menționat că soluția Curții Constituționale, pronunțată prin Hotărârea nr. 12 din 14 mai 2015 [referitoare la reluarea urmăririi penale], nu împiedică, ci, dimpotrivă, dă posibilitatea de a se solicita revizuirea hotărârii judiciare (DCC nr. 81 din 18 noiembrie 2016, § 28).

59. În același timp, Curtea admite că formularea normei contestate este una foarte permisivă pentru materia procedurilor penale, deoarece permite, prin textul ei, declanșarea procedurilor de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile indiferent de impactul pe care îl poate produce hotărârea Curții Constituționale pentru procedura finalizată. Pe de altă parte, interpretarea contestată de către autorul sesizării, care presupune excluderea în totalitate de la procedura revizuirii a normelor procedurale declarate

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

neconstituționale printr-o hotărâre a Curții, nu este în măsură să asigure principiul supremației Constituției, din cauza caracterului ei restrictiv.

60. În acest sens, Curtea reamintește că a menționat în jurisprudența sa faptul că norma declarată neconstituțională trebuie să producă „consecințe grave” pentru a solicita revizuirea în baza articolului 458 alin. (3) pct. 4) din Cod (DCC nr. 81 din 18 noiembrie 2016, § 28). Astfel, norma contestată nu împiedică solicitarea revizuirii, chiar dacă norma declarată neconstituțională prin hotărârea Curții nu atenuează situația persoanei. De altfel, prin articolul 460 alin. (6¹) din Codul de procedură penală, care prevede că „dacă se constată existența motivului prevăzut la articolul 458 alin. (3) pct. 4), instanța de judecată admite prin încheiere cererea și rejudecă cauza”, legislatorul nu a stabilit, de fapt, cerințe referitoare la impactul hotărârii Curții asupra procedurii finalizate. Dimpotrivă, textul acestui articol îi solicită instanței care examinează cererea de revizuire doar să constate existența hotărârii Curții Constituționale prin care norma aplicată a fost declarată neconstituțională. Curtea consideră că persoana, ca urmare a revizuirii hotărârii în baza normei contestate, trebuie să aibă un beneficiu semnificativ, e.g. reducerea pedepsei, comutarea pedepsei, achitare etc. Fără aceste beneficii, rejudecarea cauzei prin intermediul revizuirii ar fi disproporționată în raport cu principiul securității raporturilor juridice și resursele dedicate acestei proceduri. De altfel, din legislația altor state (e.g. Portugalia, § 22 din prezenta hotărâre; Spania, § 23 din prezenta hotărâre; Polonia, § 24 din prezenta hotărâre; Ungaria, § 25 din prezenta hotărâre; Albania, § 26 din prezenta hotărâre) rezultă faptul că, pentru a depune o cerere de revizuire, hotărârea prin care se declară neconstituțională o anumită prevedere legală trebuie să-i fie favorabilă persoanei.

61. Sub un alt aspect, Curtea constată că, în cazul revizuirii hotărârii judecătorești irevocabile în baza normei contestate, prevederile articolului 459 din Cod referitoare la termenele de revizuire a procesului penal nu stabilesc un termen de depunere a cererii de revizuire. Totodată, legislația procesual-penală nu conține prevederi referitoare la perioada pentru care retroactivează hotărârea Curții. În lipsa unei asemenea prevederi, efectul retroactiv al hotărârii prin care se declară neconstituționalitatea unei dispoziții legale poate să se refere la fiecare caz în care a fost pronunțată o hotărâre judecătorească irevocabilă în perioada cuprinsă între data adoptării legii și data pronunțării hotărârii Curții. Prin urmare, teoretic, toate hotărârile judecătorești irevocabile pronunțate în perioada respectivă ar putea fi revizuite. Această situație este similară declarării neconstituționalității unei legi *ab initio*, fapt care presupune că legea este neconstituțională din momentul adoptării ei, iar Curtea Constituțională doar descoperă acest fapt ulterior.

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

62. Astfel, având în vedere cele menționate, Curtea consideră că este necesară identificarea unor soluții echilibrate care să asigure respectarea principiului legalității și a principiului securității raporturilor juridice. În acest sens, Curtea reține că, în cadrul procedurii de revizuire, hotărârea Curții Constituționale prin care o anumită prevedere de drept penal procedural este declarată neconstituțională trebuie analizată din perspectiva impactului pe care îl poate produce asupra caracterului echitabil al procedurii în ansamblu.

63. Așadar, pentru a preveni fie o practică neunitară, fie încălcarea drepturilor și a libertăților fundamentale sau, *in extremis*, pentru a evita nerespectarea hotărârilor sale, Curtea reține următoarele.

64. Atunci când va declara neconstituțională o anumită prevedere legală, fie prin exercitarea controlului de constituționalitate, fie pe calea excepției de neconstituționalitate, având în vedere efectele pe care le poate produce hotărârea în discuție, Curtea va stabili expres în dispozitivul hotărârii dacă poate fi solicitată revizuirea hotărârilor judecătorești irevocabile și, dacă este necesar, va menționa perioada pentru care hotărârea sa retroactivează și termenul de solicitare a revizuirii. În caz contrar, va fi aplicat principiul acțiunii pentru viitor a hotărârii sale.

65. Efectele în timp ale hotărârilor Curții vor fi stabilite în funcție de următoarele criterii: 1) asigurarea securității raporturilor juridice; 2) evitarea lacunelor de reglementare; 3) respectarea principiului separației puterilor în stat; 4) evaluarea posibilelor efecte asupra bugetului național și planificării financiare sau asupra asigurării uniformității procedurilor administrative; și 5) alte motive importante pentru interesul general al comunității.

66. Așadar, Curtea reține că articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală este conform cu articolul 7 din Constituție *în măsura în care* revizuirea va putea fi solicitată, în baza hotărârii de declarare a neconstituționalității unei prevederi legale aplicate în cauză, doar dacă hotărârea Curții conține în mod expres o asemenea mențiune.

67. Curtea notează că, în prezenta cauză, ea a examinat posibilitatea revizuirii hotărârilor judecătorești irevocabile bazate pe norme de **drept penal procedural** declarate neconstituționale și, prin urmare, regula mențiunii exprese a posibilității revizuirii, descrisă la § 66 din prezenta hotărâre, se va aplica doar în raport cu acestea.

68. În cazul declarării neconstituționalității unei norme de **drept penal substanțial**, este firesc ca față de acestea să se aplice regula efectului retroactiv al normei penale mai favorabile, garantate de articolul 22 din Constituție.

69. Având în vedere ponderea securității raporturilor juridice, în această situație, efectele prezentei hotărâri se aplică doar pentru viitor.

HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII
ARTICOLULUI 458 ALIN. (3) PCT. 4) DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
(EFECTUL RETROACTIV AL HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN
MATERIE DE DREPT PENAL PROCEDURAL)

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) și 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 lit.a) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se admite parțial* sesizarea dlui Ștefan Creangă, deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

2. *Se recunoaște constituțional* articolul 458 alin. (3) pct. 4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, *în măsura* în care revizuirea va putea fi solicitată, în baza hotărârii de declarare a neconstituționalității unei prevederi legale aplicate în cauză, doar dacă hotărârea Curții conține în mod expres o asemenea mențiune.

3. Efectele prezentei hotărâri se aplică doar pentru viitor.

4. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.

Președinte

Mihai POALELUNGI

*Chișinău, 1 octombrie 2018
HCC nr. 21
Dosarul nr. 98a/2018*